

# КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ

УДК 371.13:372.4

*Климович М. В.*

### ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ СФОРМОВАНОСТІ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО КОЛЕДЖУ ДО СТВОРЕННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

**Постановка проблеми.** Сучасний учитель не може ефективно вирішувати професійні проблеми, висунуті педагогічною реальністю, якщо він не володіє методикою наукової роботи, не має досвіду дослідницької діяльності і не готовий до створення необхідної атмосфери наукового пошуку та методичних знахідок в умовах практичної педагогічної роботи.

Актуальності сьогодні набувають проблеми підготовки майбутніх педагогів (у тому числі і вчителів початкової школи) до професійної діяльності (О. Абдуліна, Ю. Бабанський, Г. Балл, Н. Гузій, Н. Кузьміна, А. Кузьмінський, О. Пометун та ін.). Предметом досліджень Т. Воронової, С. Гончаренка, К. Дурай-Новакової, М. Дяченко, І. Зязюна, Л. Кондрашової, З. Левчук, К. Макагон, О. Мороза, В. Радула, В. Сластьоніна та ін. стали питання формування професійного образу майбутніх учителів та їхньої готовності до різних видів професійно-педагогічної діяльності.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Теоретико-методологічні основи організації науково-дослідної роботи і підготовки до дослідницької діяльності вчителя вивчали А. Єрмола, Ю. Конаржевський, М. Поташнік, Л. Байкова, Є. Белозерцев, Б. Гершунський, Ю. Громико, В. Загвязинський, І. Зимня, Л. Левченко, А. Щербаков та ін.

Виховний потенціал методичної роботи у становленні професійного обличчя «Я» вчителя, її вплив на формування інноваційного мислення та підвищення рівня професіоналізму фахівця-початківця розкривають у своїх працях Р. Гільборг, Г. Горська, Н. Грановська, А. Демінцев, І. Жерносек, О. Козлова, О. Марченко та ін.

Дослідження Є. Бондаревська, Є. Зеєр, Л. Кондрашова, В. Козирев, М. Михайліченко, О. Орлов, І. Палашева, З. Смірнова присвячені проблемі середовища як чинника формування особистості майбутнього фахівця.

Окремі аспекти підготовки вчителя початкової школи на рівні педагогічного коледжу розглядали Л. Грибова, О. Кузнецова, Н. Розіна, М. Шипулін та ін.

Привертає увагу той факт, що, досліджуючи ефективність підготовки майбутніх учителів, автори недооцінюють значення освітнього середовища коледжу. А тим часом саме освітнє середовище за дотримання правил його раціональної організації створює сприятливі умови для здійснення освітнього процесу відповідно до визначеної мети і завдань, забезпечує його цілісність, сприяє засвоєнню професійно-педагогічної культури майбутніми вчителями.

У теоретичних дослідженнях ідея створення науково-методичного середовища як засобу реалізації умов підвищення ефективності підготовки майбутніх учителів початкової школи не знайшла відображення. Проблема готовності майбутніх учителів до створення науково-методичного середовища в початковій школі не отримала всебічного висвітлення у науково-педагогічній та методичній літературі. Все це обумовило вибір теми нашого дослідження «Підготовка студентів педагогічних коледжів до створення науково-методичного середовища в початковій школі».

**Формулювання цілей статті, постановка завдання.** Метою нашої публікації є ознайомлення з результатами вивчення та аналізу стану готовності студентів педагогічно-

го коледжу до створення науково-методичного середовища в початковій школі на констатувальному етапі дослідження.

Основні завдання полягали в тому, щоб виявити самооцінку студентами педколеджу сформованості компонентів їхньої готовності до створення науково-методичного середовища в початковій школі (мотиваційно-потребнісний, змістово-процесуальний, інтелектуально-креативний і оцінно-рефлексивний), опрацювати, інтерпретувати й проаналізувати отримані дані.

**Виклад основного матеріалу.** Потреба сучасної початкової школи у фахівців з високим рівнем професіоналізму, здатних проводити роботу зі створення здорового психологічного клімату в педагогічному колективі, позитивних міжособистісних відносин й умов, що забезпечуватимуть професійні досягнення та інноваційні вирішення педагогічних проблем, передбачає не механічне впровадження педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до створення науково-методичного середовища, а глибоке осмислення змісту, виховних та навчальних його можливостей. Розуміння ролі та значення видів науково-методичної діяльності у педагогічному коледжі потребує правильного вибору форм, змісту і методів її реалізації на кожному етапі навчання студентів, визначення всієї системи педагогічної підготовки, що відповідає основним структурним компонентам їхньої готовності до створення науково-методичного середовища в початковій школі [3].

Теоретичне вивчення проблеми підготовки студентів педагогічних коледжів до створення науково-методичного середовища в початковій школі, проектування моделі та обґрунтування педагогічних умов такої підготовки взаємозв'язані з дослідно-експериментальною роботою, яка дає можливість коректувати отримані висновки, підтвердити чи заперечити ефективність обґрунтованих педагогічних умов на практиці педагогічної діяльності у педагогічному коледжі.

У процесі визначення завдань, змісту, етапів та методики дослідно-експериментальної роботи ми намагалися реалізувати закладені в гіпотезі педагогічні умови підвищення ефективності підготовки студентів педагогічних коледжів до створення науково-методичного середовища в початковій школі.

У констатуючому експерименті взяло участь понад 306 студентів коледжів. Ми виходили з того, що студенти з більшим ступенем об'єктивності можуть охарактеризувати освітній простір, у тому числі і науково-методичне середовище педагогічного коледжу, оцінити їх вплив на професійну підготовку, формування готовності майбутніх вчителів до створення науково-методичного середовища в початковій школі.

При розробці діагностичного інструментарію були обрані дедуктивний метод і метод логічного аналізу матеріалу, зібраного в ході анкетування, рейтингових та оціночних методик. У ході констатуючого експерименту застосовувалися методи анкетування, експертні оцінки, інтерв'ю, вивчення письмових та творчих робіт студентів.

Предметом вивчення в ході констатуючого експерименту стали уявлення студентів про роль науково-методичного середовища в їхніх навчальних досягненнях і професійному саморозвитку, формуванні та розвитку якостей особистості; вплив різних чинників на формування готовності майбутніх учителів до створення науково-методичного середовища в початковій школі.

Було проведено анкетування серед студентів коледжів. Анкета включала 19 питань, зміст яких вимагав від студентів роздумів, власних думок і оцінок. У їхніх відповідях чітко окреслилася ієрархія питань, які найбільше їх хвилюють.

Найвищий рейтинг отримали аспекти, пов'язані з впливом середовища на якість освіти (важливість цього аспекту відзначили 75,6% опитаних студентів); розвитком професійного рівня особистості (71,2%), формуванням творчого стилю діяльності (61,3%), активної професійної позиції (50,1%), професійної готовності до вчительської роботи (48,5%).

Інша група відповідей пов'язана з проблемою міжособистісних взаємин, в тому числі взаєминами зі студентами групи (64,4%), взаєминами з викладачами (35,4%), взаєминами з оточуючими (30,8%).

Цікаві дані були отримані на запитання: «Які якості впливають на психологічний клімат, емоційний стан учасників педагогічного процесу?» Аналіз відповідей показав, що високу оцінку у студентів отримали якості, що характеризують індивідуально-особистісну зрілість, серед яких відповідальність за свої справи і вчинки (90,1%), самостійність у судженнях і прийнятті рішень (73,3%), толерантність і інтелігентність (72,1%), сила волі і інтелект (71,2%), почуття власної гідності (65,2%), цілеспрямованість (61,3%).

Трохи нижче були оцінені студентами такі якості, як дисциплінованість (48,1%), самовладання (42,3%), незалежність власних суджень (35,6%). Вибір цих якостей важливий, так як їхній прояв свідчить про готовність особистості до створення науково-методичного середовища, виділення себе як суб'єкта з цього середовища, здатності до саморегуляції власної поведінки.

Високу оцінку отримали якості, що характеризують відносини між людьми, позитивно впливають на їх взаємовідносини, емоційний настрій, клімат в колективі. Тут студенти віддали перевагу чесності (94,2% виборів), поваги до людей (61,3%), здатності до співпереживання, милосердя (37,6%), здатності своєчасно прийти на допомогу (35,7%), здатність до рефлексії (39,4%).

Менш значущими для студентів виявилися якості, що характеризують соціальну та педагогічну зрілість особистості. Так, патріотизм отримав менше 20% виборів, працьовитість – 18%, діловитість – 16,8%.

Ці дані дозволяють говорити про те, що середовищні фактори все ще не враховуються в підготовці майбутніх учителів, недооцінюються аспекти педагогічної соціалізації їхньої особистості.

Ми виходили з того, що особистоутворюючий фактор науково-методичного середовища пов'язаний з розвитком самосвідомості, усвідомленням студентами власного «Я» в системі відносин. На питання: «Які професійні цінності позитивно впливають на клімат у колективі?» Студенти висловилися на користь цінностей самореалізації та самовираження (75,9%), професійної компетентності (71,4%), готовності до спілкування і взаємодії з колегами (68,5%), творчості та співробітництва (51,3%).

Головним показником готовності майбутніх учителів до створення науково-методичного середовища в початковій школі виступає домінуючий тип мотивації, для виявлення якого використовувався тест-опитувальник мотивації досягнень у модифікації Л. Єрмолаєвої-Томіної [1]. З його допомогою визначено прагнення до успіху й ухилення від невдач як два узагальнені стійкі мотиви особистості. За результатами тестування 48% студентів виявили мотиваційну тенденцію «ухилення від невдач». У 36% – помітне врівноваження прагнення успіху й прагнення ухилитися від невдач і лише 16% характеризуються домінуванням прагнення до успіху. Самомотивація досягнень лежить в основі прагнення студентів до творчої діяльності, і це відрізняє її від мотивації «ухилення від невдач», що спонукає їх орієнтуватися в роботі на зовнішні задані норми й вимоги, на пасивне пристосування до ситуацій.

При індивідуальних співбесідах у студентів з розвинутою мотивацією досягнень виявилися такі особистісні риси, як упевненість у собі й у можливості досягнення високих професійних результатів, відповідальність за власний особистісний розвиток, рішучість і наполегливість за умови зіткнення з перешкодами. Цікавим виявилось й те, що при перевірці сили впливів внутрішньо й зовнішньо мотивуючих факторів, які впливають на можливість бути готовим до перетворень у середовищі, більша частина респондентів (72%) визначила найвпливовішими за значущістю внутрішні психологічні фактори: довіру, моральну підтримку, власний приклад колег, творчу атмосферу в групі, можливість отримання визнання в колективі. Тоді як зовнішні фактори: матеріальна підтримка, передбачу-

вана винагорода за досягнення, увага з боку викладачів – зайняли незначне місце в рейтингу (28%).

У ході констатуючого експерименту була використана анкета «Мотиви професійного пошуку педагогічних умов ефективності процесу освіти» з використанням оціночної шкали мотивації діяльності здійснено оцінку відповідей респондентів за всіма пунктами анкети й визначено провідний мотив і його значимість у загальній системі мотивації (табл. 1).

Якісний аналіз зібраних даних показав, що респонденти, які в попередньому навчальному році використовували які-небудь прийоми оздоровлення середовища (1-5 разів) у своїй практиці, визначили 6, 7, 8-й мотиви.

Респонденти, які жодного разу не використовували цих прийомів, визначили 1 і 3-й мотиви. Студенти, котрі постійно використовували у своїй практиці різні прийоми оздоровлення клімату у групі, проігнорували 4 і 5-й мотиви взагалі. Таким чином, слід підсумувати, що провідні мотиви та їх рейтинг при орієнтації майбутнього вчителя на створення науково-методичного середовища відображають успішність або неуспішність будь-якої педагогічної діяльності й творчої активності особистості. Вивчення мотиваційної сфери особистості, згідно з результатами дослідження, є ключовим елементом процесу й результату формування готовності студентів до створення науково-методичного середовища в початковій школі.

Таблиця 1

**Мотиви створення науково-методичного середовища на етапі констатувального експерименту (306 осіб)**

№	Мотиви	Осіб	%
1.	Цікаво створити здорову психологічну атмосферу, оригінальні, незвичайні обставини педагогічної діяльності	231	96,08
2.	Підвищується зацікавленість до педагогічної роботи	144	75,65
3.	Підвищується авторитет серед учнів	198	81,30
4.	Радую педагогічна підтримка і психологічний супровід	110	43,91
5.	Підвищується статус серед колег	107	42,60
6.	В експерименті краще пізнаєш, на що здатен, зростає самоповага	83	32,17
7.	Краще зможеш реалізувати себе, свої сили і можливості, досвід	78	30,00
8.	Підвищується ефективність роботи	88	34,34
	<b>Всього</b>	306	100,00

Інтелектуальна ерудованість фіксувалась за обізнаністю майбутніх учителів із широким колом психолого-педагогічних питань про особливості й закономірності цілеспрямованого формуючого впливу педагогічного (у тому числі й науково-методичного) середовища на розвиток особистості.

Студентам було запропоновано оцінити вміння за п'ятибальною шкалою: «5» – досить добре володіє вміннями та не відчуває ускладнень; «3» – виконання творчих і нестандартних завдань викликає ускладнення; «2» – недостатньо володіє вміннями; «0» оцінювалися репродуктивні дії. Результати наведені в таблиці 2.

Дослідження показало, що до проведення формувального експерименту дуже мало студентів обох груп за курсом навчання оцінили свої уміння у 5 балів. З таблиці 2 також видно, що у студентів старших курсів є невеликі розходження з молодшими курсами в межах 0,23 бала, що говорить про недостатню сформованість умінь, які виступають показниками змістово-процесуального компоненту їх готовності до створення науково-методичного середовища в початковій школі.

**Сформованість процесуальних умінь (306 осіб)**

Уміння	Студенти 3-4 курсів	Студенти 1-2 курсів	Загальний показник
Уміння критично оцінювати ситуацію і наукову інформацію, їх новизну	2,76	2,51	2,64
Уміння бачити протиріччя й невирішені проблеми в практиці	2,77	2,53	2,65
Комунікативні уміння	2,81	2,61	2,71
Організаційні уміння	2,80	2,56	2,63
Конструктивні уміння	2,79	2,59	2,69
Уміння використовувати нестандартні методи вирішення професійних задач	2,78	2,57	2,67
Діалогічні уміння	2,82	2,55	2,68
Загальний середній бал	2,79	2,56	2,68

Вираженість інтелектуально-креативного компоненту готовності перевірялося за тестом Н. Вишнякової та Р. Ткач за окремими шкалами. За результатами тестування не уявляють творчості у майбутній педагогічній діяльності лише 14% студентів, достатній рівень показали 20% студентів, часткові прояви творчості в професійній сфері показали 22% майбутніх учителів і майже половина з них продемонструвала нетворче ставлення до професії.

Результати за шкалою «Творче мислення» представлені в таблиці 3. Наведені дані показують, що схильність і здатність до осмислення причин та наслідків своїх дій у життєвих ситуаціях до пошуку нестандартних варіантів рішення педагогічних задач має лише незначна частина респондентів і більше половини їх виявляє значну інертність, шаблонність, стереотипність мислення, несхильність і нездатність до глибокого й різнопланового осмислення своїх дій, якостей і життєвих ситуацій.

Таблиця 3

**Результати тесту «Креативні дії» на етапі констатувального експерименту (306 осіб)**

Шкала Рівень, %	Творче мислення	Інтуїція	Уява	Оригінальність
Високий	14	16	23	20
Достатній	20	28	26	26
Середній	22	24	24	22
Низький	44	38	27	32

Завданням другого етапу констатуючого експерименту є вияв рівня сформованості готовності студентів до створення науково-методичного середовища у навчальному закладі. Було проведено опитування-анкетування, у ході якого їм було запропоновано визначити рівні розвитку компонентів готовності до створення науково-методичного середовища: низький, середній, достатній, високий. Дані подано в таблиці 4.

Для достовірної діагностики структурних компонентів готовності студентів до створення науково-методичного середовища та різнобічного аналізу факторів їх формування було використано коефіцієнт сформованості – середньокількісне значення за кожним із компонентів [2].

**Визначення рівня готовності студентів  
до створення науково-методичного середовища в початковій школі**

Компоненти готовності до створення науково-методичного середовища	Рівневі показники	Рівні, %			
		Н	С	Д	В
Мотиваційно-оцінний	Позитивна мотивація, установка на створення психологічної атмосфери, необхідних умов організації науково-методичної діяльності.	17	29	27	27
Змістово-процесуальний	Система знань, що розкриває основи науково-методичного середовища; вміння необхідні для його створення – гностичні, комунікативні, організаторські, конструктивні, діалогічні уміння	11	37	32	20
Інтелектуально-креативний	1. здатність осягати багатогранну сутність педагогічних явищ та ідей; 2. здатність аналізувати науково-методичне середовище; 3. здатність знаходити нестандартні рішення і продукувати необхідні умови для створення психологічного клімату в колективі; 4. вміння швидко переключатися з одного аспекту явищ на ін.	9	26	24	21
Рефлексивно-оцінний	- аналіз свідомості з досягнення моделювання діяльності; - аналіз і усвідомлення основ і засобів створення науково-методичного середовища; - комунікативність; - творча активність; - регулювання, контроль ді.	1	30	27	12
Загальний показник рівня готовності		22	28	30	20

Викликає занепокоєння той факт, що 17% не виявляють інтересу, не відчувають потребу у формуванні цієї якості, не бачать зв'язку між готовністю до створення науково-методичного середовища і результатами власної професійної праці. Для студентів особливі ускладнення в навчальній роботі пов'язані з не сформованістю інтелектуально-креативного й рефлексивно-оцінного компонентів готовності.

**Висновки.** У результаті обрахунків встановлено, що переважаючим є низький рівень готовності студентів до створення науково-методичного середовища у студентів як контрольної, так і експериментальної груп, хоча між групами спостерігається незначна відмінність у числовому вираженні. Значно нижчим виявився середній рівень, найменші показники має високий рівень готовності студентів до створення науково-методичного середовища. Студенти цілком усвідомлюють роль науково-методичного середовища коледжу в їх професійному розвитку, водночас відчувають особливі труднощі в навчальній роботі, які пов'язані з не сформованістю інтелектуально-креативного й рефлексивно-оцінного компонентів готовності.

Аналіз зібраних у процесі анкетування фактів свідчить про можливості та необхідність удосконалення педагогічного простору, науково-методичного середовища в аспекті підготовки студентів до самостійної вчительської діяльності та створення необхідних умов для її оптимізації. Розвиток науково-методичного середовища педагогічного коледжу пов'язаний із введенням у зміст навчальних дисциплін особистісного сенсу, перетво-

рення отриманих знань у професійні цінності.

Перспективи подальшої роботи з цього питання полягають у визначенні педагогічних умов результативності структурної моделі підготовки студентів до створення науково-методичного середовища в початковій школі.

### Література

1. Ермолаева-Томина Л. Б. Опыт экспериментального изучения творческих способностей [Текст] / Л. Б. Ермолаева-Томина // Вопросы технологии. – 1977. – № 4. – С. 74-84.
2. Кыверялг А. А. Методика исследования в профессиональной педагогике [Текст] / Антс Аугустович Кыверялг. – Таллин : Валгус, 1980. – 336 с.
3. Саунова Ю. О. Формування екологічної свідомості студентів природничих факультетів у процесі навчально-виробничої практики [Текст] : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Юлія Олександрівна Саунова. – Кривий Ріг, 2007. – 309 с.

У публікації описано рівневі показники розвитку компонентів готовності до створення науково-методичного середовища, викладено результати констатувального експерименту з вивчення та аналізу стану готовності студентів педагогічного коледжу до створення науково-методичного середовища в початковій школі за мотиваційно-потребнісним, змістово-процесуальним, інтелектуально-креативним і оцінно-рефлексивним компонентами. Проаналізовано уявлення студентів про роль науково-методичного середовища в їхніх навчальних досягненнях і професійному саморозвитку, формуванні та розвитку якостей особистості; вплив різних чинників на формування готовності майбутніх учителів до створення науково-методичного середовища в початковій школі.

**Ключові слова:** науково-методичне середовище, професійна підготовка, професійний саморозвиток, мотиви професійного пошуку, процесуальні вміння, творче мислення, констатувальний експеримент.

**Климович М. В. Исследование уровня сформированности готовности студентов педагогического колледжа к созданию научно-методической среды в начальной школе.** В публикации описаны показатели уровней развития компонентов готовности к созданию научно-методической среды, изложены результаты констатирующего эксперимента по изучению и анализу состояния готовности студентов педагогического колледжа к созданию научно-методической среды в начальной школе по мотивационно-потребностному, содержательно-процессуальному, интеллектуально-креативному и оценочно-рефлексивному компонентам. Проанализированы представления студентов о роли научно-методической среды в их учебных достижениях и профессиональном саморазвитии, формировании и развитии качеств личности; влияние различных факторов на формирование готовности будущих учителей к созданию научно-методической среды в начальной школе.

**Ключевые слова:** научно-методическая среда, профессиональная подготовка, профессиональное саморазвитие, мотивы профессионального поиска, процессуальные умения, творческое мышление, констатирующий эксперимент.

**Klimovich M. V. Researching the level of formation of readiness of students of pedagogical college to the creation of scientific and methodological environment in elementary school.** The level indexes of component's development of readiness for creating the scientific-methodical environment are described in a publication, the results are expounded of establishing experiment from a studying and analyzing the state of readiness of students of pedagogical college for creating the scientific-methodical environment at the primary school for the motivating necessity, by semantically-judicial, intellectually-creative and estimate reflection components. Student's imagination is analyzed in the role of scientific-methodical environment in their educational achievements and professional self-developing, forming and developing of personality internals; the influence of different factors on forming of readiness of future teachers in creating the scientific-methodical environment at the primary school.

**Keywords:** scientific and methodological environment; professional training; professional self-development; professional searching reasons; procedural skills; creative thinking; stating experiment.

Рецензент: Петренко Л. М., доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник